

Серія «Мій конспект»
Заснована 2008 року

Д58 **Довгань Г. Д.**
Географія: регіони та країни. 10 клас. — Х. : Вид. група
«Основа», 2018. — 112 с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-3350-5.

Методичний посібник містить конспекти усіх уроків курсу географії 10 класу за оновленою програмою (редакція 2017 року, рівень стандарт). Конспект кожного заняття розміщено на окремому аркуші. Представлені методично грамотно оформлена мета й тип уроку, очікувані результати, стислий зміст основних етапів, перелік мінімально необхідного обладнання, базових понять та ін. Форми роботи та завдання, запропоновані автором, враховують компетентнісний підхід.

Передбачено місце для записів учителя, що дає можливість зробити заняття по справжньому авторською, пристосованою до власних особливостей навчального процесу.

Для вчителів географії.

УДК 91

Навчальне видання

Серія «Мій конспект»

ДОВГАНЬ Галина Дмитрівна

ГЕОГРАФІЯ: РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ. 10 КЛАС

Головний редактор *В. М. Андрєєва*
Технічний редактор *Є. С. Островський*
Коректор *О. М. Журенко*

Підп. до друку 17.05.18. Формат 84×108/16.
Папір газет. Гарнітура Шкільна. Друк офсет.
Ум. друк. арк. 11,76. Зам. №18-05/14-05

ТОВ «Видавнича група «Основа».
Україна, 61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66.
Тел. (057) 731-96-33. E-mail: office@osnova.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6058 від 01.03.2018 р.

Телефон для замовлення: 0-800-505-212
(Безкоштовно з мобільних та стаціонарних телефонів України)

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК»
м. Харків, пров. Сімферопольський, 6. Тел. +38(057)703-12-21
www.triada-pack.com, email: sale@triada.kharkov.ua
ISO 9001:2015 № UA228351, FAMO TRIADA LLC (065445)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
ВСТУП	9
УРОК 1 Що вивчає курс «Географія: регіони та країни». Регіони світу (за класифікацією ООН)	9
УРОК 2 Сучасна політична карта світу та окремих регіонів. Головні об'єкти політичної карти ...	11
РОЗДІЛ I. ЄВРОПА	13
ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПИ	13
УРОК 3 Загальний огляд Європи. (ЕГП. Склад регіону. Сучасна політична карта. Форми державного правління і територіального устрою країн Європи. Прояви сепаратизму. Типи країн Європи за рівнем економічного розвитку)	13
УРОК 4 Інтеграційні процеси. Міжнародні організації в Європі	15
УРОК 5 Природні умови та ресурси Європи	17
УРОК 6 Населення Європи	19
УРОК 7 Особливості господарства країн Європи. Первинний сектор економіки	21
УРОК 8 Європа: вторинний та третинний сектори економіки. Практична робота 1. Порівняльна характеристика структури промислового виробництва двох економічно розвинених невеликих країн Європи (на вибір учнів)	23
ТЕМА 2. КРАЇНИ ЄВРОПИ	25
УРОК 9 Німеччина: ЕГП, природно-ресурсний потенціал, населення	25
УРОК 10 Німеччина. Особливості сучасного постіндустріального розвитку країни. Господарство	27
УРОК 11 Франція	29
УРОК 12 Велика Британія	31
УРОК 13 Італія	33
УРОК 14 Практична робота 2. Складання картосхеми просторової організації економіки однієї з європейських країн «Великої Сімки» (за вибором)	35
УРОК 15 Польща	37
УРОК 16 Білорусь	39

<i>УРОК 17</i>	Росія	41
<i>УРОК 18</i>	Підсумковий контроль за темами «Загальна характеристика Європи», «Країни Європи»	43
РОЗДІЛ II. АЗІЯ		45
ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АЗІЇ		45
<i>УРОК 19</i>	Загальний огляд Азії. (ЕГП. Склад регіону. Сучасна політична карта. Типи країн за рівнем економічного розвитку. Міжнародні організації. Райони збройних конфліктів та проявів тероризму)	45
<i>УРОК 20</i>	Природні умови та ресурси. Населення	47
<i>УРОК 21</i>	Особливості економіки країн Азії. Первинний сектор економіки. Добувна промисловість. Сільське і лісове господарство	49
<i>УРОК 22</i>	Вторинний сектор економіки. Основні промислові райони регіону. Практична робота 3. Порівняння продовольчого кошика жителів країн Західної та Східної Азії	51
<i>УРОК 23</i>	Третинний сектор економіки. Нерівномірність економічного розвитку субрегіонів Азії та особливості їх участі в міжнародному поділі праці. Зв'язки України з країнами Азії	53
ТЕМА 2. КРАЇНИ АЗІЇ		55
<i>УРОК 24</i>	Японія: ЕГП, природно-ресурсний потенціал, населення	55
<i>УРОК 25</i>	Японія: господарство	57
<i>УРОК 26</i>	Китай: економіко-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, населення	59
<i>УРОК 27</i>	Китай: господарство	61
<i>УРОК 28</i>	Індія: економіко-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, населення. Практична робота 4. Аналіз статево-вікових пірамід Японії, Китаю та Індії з метою оцінювання працересурсного потенціалу країн	63
<i>УРОК 29</i>	Індія: господарство	65
<i>УРОК 30</i>	Підсумковий контроль за темами «Загальна характеристика Азії», «Країни Азії»	67
РОЗДІЛ III. ОКЕАНІЯ		69
ТЕМА 1. АВСТРАЛІЯ		69
<i>УРОК 31</i>	Австралія: економіко-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, населення	69
<i>УРОК 32</i>	Австралія. Господарство	71

ТЕМА 2. МІКРОНЕЗІЯ, МЕЛАНЕЗІЯ, ПОЛІНЕЗІЯ.	73
УРОК 33 Острівні країни Океанії	73
РОЗДІЛ ІV. АМЕРИКА	75
ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АМЕРИКИ	75
УРОК 34 Америка: загальна характеристика регіону. (Особливості ГП. Склад регіону. Сучасна політична карта. Форми державного правління і територіального устрою країн, типи країн за рівнем економічного розвитку. Міжнародні організації НАФТА, Меркосур, НАТО. Практична робота 5. Складання картосхеми типології країн Америки за рівнем їх економічного розвитку.	75
УРОК 35 Америка: природні умови та ресурси, населення	77
УРОК 36 Америка: загальна характеристика господарства, первинний сектор економіки	79
УРОК 37 Америка: вторинний сектор економіки. Основні осередки промисловості в регіоні.	81
УРОК 38 Америка: третинний сектор економіки. Найважливіші міжнародні транспортні магістралі, вузли. Нерівномірність економічного розвитку субрегіонів Америки. Особливості їх участі в міжнародному поділі праці. Зв'язки України з країнами Америки	83
ТЕМА 2. КРАЇНИ АМЕРИКИ	85
УРОК 39 США: економіко-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, населення	85
УРОК 40 США. Особливості сучасного постіндустріального розвитку. Господарство	87
УРОК 41 Канада	89
УРОК 42 Бразилія. Практична робота 6. Порівняльна характеристика машинобудування США, Канади та Бразилії	91
УРОК 43 Підсумковий контроль за темами «Океанія», «Америка»	93
РОЗДІЛ V. АФРИКА	95
ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АФРИКИ	95
УРОК 44 Особливості географічного положення Африки. Склад регіону. Сучасна політична карта. Райони збройних конфліктів, проявів тероризму	95
УРОК 45 Природні умови і ресурси регіону. Населення Африки	97
УРОК 46 Господарство країн Африки. Практична робота 7. Позначення на контурній карті Африки основних районів видобування нафти, залізних, мідних та алюмінієвих руд, центрів їх переробки (збагачення), основних транспортних магістралей та портів експортування	99

ТЕМА 2. КРАЇНИ АФРИКИ	101
УРОК 47 Єгипет	101
УРОК 48 Південно-Африканська Республіка (ПАР)	103
РОЗДІЛ VI. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРИ	105
ТЕМА 1. УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ	105
УРОК 49 Геополітична структура сучасного світу. Місце України на сучасній геополітичній карті світу. Основні вектори сучасної української геополітики.....	105
ТЕМА 2. УКРАЇНА В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	107
УРОК 50 Зовнішні економічні зв'язки України	107
Уроки 51–52 Резервний час	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	109
КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ	110

ПЕРЕДМОВА

Шановні колеги!

До вашої уваги запропоновано посібник із серії «Мій конспект», створений задля максимального полегшення підготовки вчителя до уроку. Кожний урок розміщено на окремому відривному аркуші і є готовим конспектом уроку. Форматування аркуша, а саме наявність стовпчика для нотаток дозволить учителю внести до уроку власні пояснення, акценти, запрограмувати прийоми роботи, додатковий матеріал тощо, зробіть урок абсолютно «власним» пристосованим до запитів, умов і можливостей учителя й окремих класів.

Посібник розроблено до курсу географії 10 класу «Географія: регіони та країни» відповідно до Програми затвердженої наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407. Він містить конспекти усіх уроків у чіткій послідовності новій навчальній програмі курсу (тематика, кількість і порядок викладення матеріалу). Запропоновані розробки 50 занять, 2 години — резервного часу.

В основу структури методичних розробок уроків покладено їх класифікацію за дидактичною метою. До кожного уроку зазначені мета (навчальна, розвивальна, вихована), його тип, обладнання, опорні та базові поняття, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності (НПД).

Відповідно до сучасних тенденцій реформування освіти, мета зміст уроків спрямовані на формування ключових компетентностей (розшифровку посилань у тексті розробок (1–10), наведено в таблиці нижче).

Етап вивчення нового матеріалу розроблений у такий спосіб, що вчитель на власний розсуд може використовувати його для пасивного, активного та інтерактивного навчання, чергуючи групові, парні та фронтальні форми роботи. Наявність вільного поля для записів дає можливість учителеві вносити авторські корективи, доповнення на різних етапах уроку.

Підсумкові уроки за розділами чи окремими темами вчитель звичайно проводить на власний розсуд. Але в будь-якому випадку учителю стануть у пригоді розроблені завдання за типом традиційної перевіркової роботи.

Ключові освітні компетентності

№ посилання	Зміст компетентностей
①–②	Комунікативні компетентності. Спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами: усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ — у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування і спілкування іноземними мовами
③	Математична грамотність. Уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем
④	Компетентності в природничих науках і технологіях: наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати
⑤	Інформаційно-цифрова компетентність: впевнене та водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією в навчанні та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіаграмотність, роботи з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці

№ посилання	Зміст компетентностей
⑥	Уміння навчатися впродовж життя: здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя
⑦	Соціальні і громадянські компетентності: усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів
⑧	Підприємливість. Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Здатність до підприємницького ризику
⑨	Загальнокультурна грамотність. Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших
⑩	Екологічна грамотність і здорове життя. Уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя

ВСТУП

Дата _____

Клас _____

УРОК 1. ЩО ВИВЧАЄ КУРС «ГЕОГРАФІЯ: РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ». РЕГІОНИ СВІТУ (ЗА КЛАСИФІКАЦІЄЮ ООН)

Очікувані результати НПД: учні мають загальні уявлення про зміст, значення та складові курсу «Географія: регіони та країни», розуміють роль країнознавства у формуванні цілісного географічного образу Землі та його практичне значення; називають регіони світу за класифікацією ООН.

Розвивальна та виховна мета: формувати здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу ©; виховувати зацікавленість предметом, прагнення здобути нові знання.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: підручники, атласи, політична карта світу.

Опорні та базові поняття: суспільна географія, країнознавство, регіони світу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

- Організаційно-дисциплінарні вимоги до вивчення курсу;
- критерії оцінювання навчальних досягнень;
- види контролю та практичних робіт;
- необхідні матеріали для вивчення предмету протягом року (підручник, зошит, атлас, контурні карти, освітні сайти тощо).

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЧУТТЕВОГО ДОСВІДУ Й ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ.

- ♦ Які географічні науки вам відомі? Наведіть приклади взаємозв'язків між ними. Які географічні знання ви здобули в 9 класі?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Кожна наукова дисципліна робить свій внесок у формування наших уявлень про світ. Роль географії в системі наук унікальна, бо тільки вона одночасно формує уявлення про природу нашої планети і про людське суспільство, створює цілісний образ конкретної території. Минулого навчального року ви вивчали основні закономірності розвитку сучасного господарства в Україні і світі; ознайомилися зі структурою світового господарства та її відображенням в економіці України, дізналися про найважливіші глобальні проблеми людства. Цього року ви продовжите досліджувати суспільство та ви познайомитеся з одним із найбільш захопливих напрямків географії — дослідженням регіонів і країн світу.

Повідомлення теми, цілей і завдань уроку

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1 Що вивчає курс «Географія: регіони та країни»

Робота з підручником

Завдання. Перегляньте зміст підручника та з'ясуйте основні складові курсу, послідовність вивчення розділів та тем.

Курс географії 10 класу вивчає регіони й країни як основні одиниці сучасної соціально-політичної організації світу, що складаються з різномірних, але взаємопов'язаних елементів. Вивчаючи його, ви зможете:

- закріпити знання про сучасну політичну карту світу та її головні об'єкти;
- з'ясувати склад регіонів світу;
- оцінити географічне положення, особливості природних умов і ресурсозабезпеченість окремих регіонів світу і найбільших країн;
- виявити характерні ознаки населення та господарства регіонів світу, найпотужніших держав і окремих держав-сусідів України;
- з'ясувати роль регіонів і окремих країн у світовому господарстві.

2 Пізнавальна та конструктивна роль країнознавства в сучасному світі

☑ *Конструктивний* — той, що створює умови для наступної роботи, може бути основою для подальших рішень, досліджень тощо.

У курсі «Географія: регіони та країни» поєднано вивчення загальних закономірностей суспільної географії і географічного країнознавства.

Географічне країнознавство всебічно вивчає країни або великі регіони з метою виявлення загальних закономірностей на основі даних про їх географічне положення, природу, історію, населення, господарство, культуру тощо.

Запитання. Яке значення, на вашу думку, має географічне країнознавство для окремої людини, суспільства, держави?

- 1) Просвітницьке та світоглядне — допомагає людині перебороти відчуження, приймає участь у створенні географічної картини світу, виробляючи «візитні картки» країн і районів;
- 2) конструктивне — комплексні характеристики країн і районів можуть бути використані в територіальних проектах, в управлінні соціально-економічним розвитком; створення мережі автоматизованих географічних інформаційних систем (ГІС) як комплексу найрізноманітніших, але взаємопов'язаних джерел інформації про природні, економічні, соціальні, політичні і культурологічні явища і процеси як по країні загалом, так і по окремих її районах; в сфері зовнішніх економічних і політичних зв'язків, що особливо важливо в процесі інтеграції країни в систему світового господарства.

3 Регіони світу за класифікацією ООН

☑ *Регіон світу* — це сукупність країн, які об'єднані, виходячи з подібностей в їх географічному положенні, історичному, економічному й соціальному розвитку; з огляду на сусідство і зв'язки між ними.

За регіони першого порядку приймають частини світу. Основними макрорегіонами світу є Європа, Азія, Америка, Африка, Австралія та Океанія. Більшість частин світу поділяють на регіони другого порядку або субрегіони.

Робота з картою атласу

Завдання. З'ясуйте, які субрегіони виділяють у межах макрорегіонів світу.

4 Джерела знань про регіони та країни світу

1. Країнознавство: довідник / Г. Д. Довгань, А. Й. Сиротенко, О. Г. Стадник. Х. Ранок. 2008.
2. Країнознавство: теорія та практика: підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Ю. С. Зацько, Н. М. Ганич. К. Центр учбової літератури. 2012.
3. Масляк П. О. Країнознавство: підручник. — К. Знання. 2008.
4. <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/> Сторінка Департаменту з економічних та соціальних питань ООН.
5. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html> Всесвітня книга фактів.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ

- ♦ Що вивчає курсі «Географія: регіони та країни»?
- ♦ У чому полягає пізнавальна та конструктивна роль країнознавства?
- ♦ Назвіть географічні регіони за класифікацією ООН.
- ♦ З'ясуйте, у якому субрегіоні Європи розташована Україна.

IV. ПІДСУМОК УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

IVI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Підручник, опрацювати § ____.
2. Складіть перелік наявних у вас джерел географічних знань.

УРОК 2. СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА КАРТА СВІТУ ТА ОКРЕМИХ РЕГІОНІВ. ГОЛОВНІ ОБ'ЄКТИ ПОЛІТИЧНОЇ КАРТИ

Дата _____

Клас _____

Очікувані результати НПД: учні читають політичну карту світу, називають головні об'єкти політичної карти, розуміють їх зміст.

Розвивальна та виховна мета: формувати вміння аналізувати навчальний матеріал, самостійно знаходити причинно-во-наслідкові зв'язки (робити висновки); узагальнювати та систематизувати ④; виховувати уважність, зібраність.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: підручники, атласи, політична карта світу.

Опорні та базові поняття: політична карта, регіон світу, територія, акваторія, держава, країна, залежна територія, монархія, республіка, унітарна держава, федерація, конфедерація.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЧУТТЕВОГО ДОСВІДУ Й ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

Пригадайте, що таке регіон світу. Назвіть та покажіть на карті основні регіони світу. Які географічні об'єкти відображені на політичній карті світу?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

«Мозковий штурм»

Учитель пропонує учням роздивитися політичну карту світу в атласах та сформулювати визначення поняття «політична карта світу». Усі варіанти, ідеї, ключові слова вчитель записує на дошці або плакаті. Далі вчитель пропонує виокремити із записаних найбільш підходящі фрази, ключові слова. У результаті формується декілька визначень. Які з них є правильними?

Повідомлення теми, цілей і завдань уроку

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1 Політична карта світу

У суспільній географії поняття «політична карта світу» використовують у вузькому і широкому сенсі. У вузькому розумінні політична карта світу — це географічна карта Земної кулі, на якій відображені всі країни і держави світу, їх кордони і столиці, деякі інші географічні об'єкти, що мають важливе політичне значення (поселення, шляхи сполучення тощо). У широкому розумінні політичною картою називають сукупність різноманітних даних політичного змісту про країни і регіони світу. Політична карта є об'єктом вивчення політичної географії, яка є галуззю суспільної географії, що пов'язана з політологією.

2 Головні об'єкти політичної карти світу

Робота з політичною картою світу

- Територія* — це частина земної поверхні, що має певні просторові межі та географічне положення.

Згідно з нормами міжнародного права на Землі виділяють території трьох видів: території держав, залежні країни і території, води відкритого моря і територію Антарктиди.

Запитання. Пригадайте, яка різниця існує між поняттями «держава» і «країна».

- Країна* — це територія із визначеними кордонами і власним населенням, що в політичному відношенні може бути як суверенною (незалежною), так і залежною.
- Держава* — суверенне політичне утворення суспільства, що займає певну територію, на якій має всю повноту законодавчої й виконавчої влади, і організує господарську діяльність населення. Держави є головним елементом політичної карти світу.

Державний кордон відділяє територію держави від територій сусідніх країн і від вод відкритого моря, що перебуває за межами територіальних вод (12 морських миль від морського узбережжя; одна морська миля становить 1852 м у напрямку моря чи океану). Відкрите море є нейтральним для судноплавства і польотів над ним літаків різних держав. Особливий статус у ньому має економічна зона держави — морський район, що прилягає до її територіальних вод і поширюється на відстань 200 морських миль (370 км) від берегової лінії.

Залежні країни і території перебувають під політичною і військовою владою держав. Вони поділяються на: 1) колонії (зараз у міжнародній практиці вживають поняття «володіння», «залежна територія», «заморський департамент» тощо) — не мають політичної та економічної самостійності; 2) протекторати та асоційовані країни — мають відносну внутрішню незалежність; 3) підопічні території — тимчасово передані ООН під контроль незалежних держав унаслідок виникнення певних політичних умов.

Завдання. Знайдіть на політичній карті світу приклади залежних територій.

На сучасній політичній карті світу існує кілька десятків володінь і залежних територій. Власниками володінь і територій у наш час є 11 держав (найбільшими метрополіями за кількістю володінь залишаються Великобританія і Франція. Особливий територіальний статус має Антарктида — нейтральна демілітаризована (без збройних сил і військових об'єктів) територія. Водами відкритого моря мають право користуватися всі народи і держави, зокрема й внутрішньоконтинентальні.

Невизнані та частково визнані країни — територіальні утворення, які не мають загального міжнародного визнання (Абхазія, Південна Осетія, Косово, Тайвань, Палестинська держава тощо).

Політична карта дуже динамічна, адже на ній відображаються кількісні (об'єднання або розпад держав, територіальні надбання та втрати) і якісні зміни (отримання суверенітету, зміна державного устрою), які постійно відбуваються в світі. На цій карті також позначають державні кордони, столиці держав і найважливіші міста країн. На сучасній політичній карті світу близько 230 країн і територій, з них — 194 держави (остання — Південний Судан, 2011 р.).

3 **Форми правління та адміністративно-територіальний устрій країн світу**

Завдання. Знайдіть на політичній карті приклади монархій і республік, унітарних та федеративних країн.

У світі існують дві основні форми правління — монархія (абсолютна, конституційна) і республіка (президентська, парламентська, змішана) У наш час існує 29 монархій, шість із яких — абсолютні. Більшість із них розташовані в Азії (Бруней, Катар, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Саудівська Аравія). Різновидом абсолютних монархій є теократичні (Ватикан, Саудівська Аравія).

Залежно від особливостей адміністративно-територіального поділу сучасні країни світу є або унітарними, або федеративними.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ

1. Поясніть відмінності, що існують між поняттями «територія», «акваторія», «країна», «держава», «залежна територія».
2. Назвіть основні форми правління в сучасному світі та їх ознаки.
3. Чим федеративні держави відрізняються від унітарних?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Підручник, опрацювати § ____.
2. З'ясуйте, які існують моделі федералізму. Чим вони відрізняються?
3. Спрогнозуйте можливі якісні та кількісні зміни на політичній карті світу у майбутньому.

РОЗДІЛ І. ЄВРОПА

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПИ

Дата _____

Клас _____

УРОК 3. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ЄВРОПИ. (ЕГП. СКЛАД РЕГІОНУ. СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА КАРТА. ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ І ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ КРАЇН ЄВРОПИ. ПРОЯВИ СЕПАРАТИЗМУ. ТИПИ КРАЇН ЄВРОПИ ЗА РІВНЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ)

Очікувані результати НПД: учні називають склад регіону, розрізняють форми державного правління і територіального устрою країн Європи, наводять приклади різних типів та підтипів країн Європи за рівнем економічного розвитку; кількісних та якісних змін на політичній карті регіону.

Розвивальна та виховна мета: розвивати вміння висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди ①; формувати вміння застосовувати науковий метод, аналізувати, формулювати гіпотези, робити висновки ④; виховувати самостійність, наполегливість, уміння долати труднощі, працювати в групі ⑦.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: підручники, атласи, політична карта Європи.

Опорні та базові поняття: ЕГП, республіка, монархія, унітарна країна, федеративна країна.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Перший регіон, який ми будемо вивчати, — Європа, що була колискою багатьох високорозвинених цивілізацій: егейської, еллінської, кельтської, римської тощо. Європа стала найбільшим у світі регіоном поширення християнства. Це — батьківщина Великих географічних відкриттів, промислових переворотів, міських агломерацій, міжнародної економічної інтеграції. І хоча епоха «євроцентризму» минула, у наш час цей регіон продовжує відігравати значну роль у світовій політиці та економіці.

Повідомлення теми, цілей і завдань уроку

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЧУТТЕВОГО ДОСВІДУ Й ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

Пригадайте особливості фізико-географічного положення Європи. Які існують форми державного правління і територіального устрою, типи країн за рівнем економічного розвитку?

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1 Особливості ЕГП Європи

Регіон Європа охоплює західну частину Євразії, площа — 10, 5 млн км².

Завдання. Користуючись картами атласу, визначте головні особливості ЕГП країн Європи.

Особливості ЕГП регіону:

- надзвичайно сприятливе приморське положення (крім окремих країн);
- розташований на перетині міжнародних шляхів сполучення, має розгалужену транспортну систему;
- високий рівень інтеграційних процесів, які сприяють розвитку економіки як окремих країн, так і регіону в цілому (у першу чергу це стосується ЄС);
- наявність осередків політичної нестабільності та військових конфліктів (Косово, Придністров'я, схід України, Чечня тощо);
- сусідні регіони мають нижчий рівень економічного розвитку, але володіють значними природними ресурсами (у першу чергу Західна Азія з великими покладами нафти й природного газу);
- понад 20 країн входять до складу НАТО, більшість інших співпрацюють з НАТО.

2 Склад регіону

Робота з картами атласу. Робота в групах. Визначте склад одного з субрегіонів Європи та охарактеризуйте його ЕГП.

- 1) Західна Європа — Австрія, Бельгія, Німеччина, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Франція, Швейцарія;
- 2) Північна Європа — Данія, Ірландія, Ісландія, Латвія, Литва, Норвегія, Велика Британія, Фінляндія, Швеція, Естонія;
- 3) Південна Європа — Албанія, Андорра, Боснія і Герцеговина, Македонія, Греція, Іспанія, Італія, Мальта, Португалія, Сан-Марино, Ватикан, Словенія, Хорватія, Сербія, Чорногорія;
- 4) Східна Європа — Білорусь, Болгарія, Угорщина, Польща, Молдова, Росія, Румунія, Словаччина, Україна, Чехія.

3 Сучасна політична карта регіону

44 держави, 8 залежних територій, що належать 4 державам (Гернсі, Гібралтар, Шпіцберген та ін.). Андорра перебуває під протекторатом Іспанії та Франції. Суттєві зміни у ХХ ст.: об'єднання Німеччини, розпад СРСР, Югославії, Чехословаччини, зміна суспільного ладу в країнах Центральної та Східної Європи. За формою правління переважають республіки (32). Найдавнішою республікою є Сан-Марино (з 301 р. н. е.). *Монархії* (12): Андорра, Бельгія, Ватикан, Велика Британія, Данія, Іспанія, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Норвегія, Швеція. Крім Ватикану, усі — конституційні. За формою територіального устрою більшість країн унітарні. Деякі з них мають у своєму складі автономні утворення (Україна, Іспанія, Данія, Фінляндія). *Федерації* (6): Австрія, Боснія і Герцеговина, Бельгія, Росія, Німеччина, Швейцарія.

4 Прояви сепаратизму

- Сепаратизм* (від лат. *separatus* — «відокремлення») — прагнення спільнот, груп населення чи організацій до відокремлення, відособлення; рух за надання частині держави права автономії чи за її повне відокремлення й створення нової держави. Для країн Європи характерні сепаратистські процеси: Велика Британія (Шотландія), Іспанія (Каталонія, Країна Басків), Франція (Корсика), Сербія (Косово), Молдова (Придністров'я).

5 Типи країн за рівнем економічного розвитку

Високорозвинені країни: 1) члени «Великої Сімки» — Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія; 2) Розвинені країни Європи: Австрія, Бельгія, Данія, Ісландія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція та ін.
Країни з перехідною економікою: Україна, Білорусь, Молдова, Росія.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ

1. Назвіть головні переваги ЕГП Європи.
2. Які якісні та кількісні зміни відбулися на політичній карті Європи в останні наприкінці ХХ ст.?
3. Наведіть приклади країн Європи з різною формою правління та територіального устрою, типи й підтипи країн за рівнем економічного розвитку.
4. Якими є особливості поділу Європи на субрегіони?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Підручник, опрацювати § ____.
2. *Випереджальне* (окремим учням): підготувати повідомлення про історію розвитку та функції ЄС і НАТО.
3. Скласти кросворд «Столиці країн Європи» (10 запитань).
4. Дослідження (за вибором учня/учениці). Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в Європі.